

ТИПТІК ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫ

(Жоғары кәсіптік білім)

ҚҰҚЫҚ ФИЛОСОФИЯСЫ

6D030100 «Құқықтану»
докторантура мамандығы бойынша

3 несие

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі
Астана
2017

АЛҒЫ СӨЗ

1. «Құқық» мамандықтар тобы бойынша оқу-әдістемелік секциясымен, «КАЗГЮУ Университеті» АҚ-ның Заңгерлерді бағалау және сертификатау бойынша бюросының қолдауымен **ДАЙЫНДАЛҒАН ЖӘНЕ ЕНГІЗІЛГЕН.**
2. Республикалық жоғары және ЖОО кейінгі білім беру оқу-әдістемелік кеңесінің 2016 жылғы 30 шілдедегі хаттамалық шешімімен **БЕКІТІЛГЕН ЖӘНЕ КҮШІНЕ ЕНГІЗІЛГЕН.**
3. **АЛҒАШҚЫ РЕТ ЕНГІЗІЛГЕН.**
4. Типтік оқу бағдарламасы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы №1080 қаулысымен бекітілген мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарына сәйкес әзірленген және Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 16 тамыздағы №343 бұйрығымен бекітілген 6D030100 - «Құқықтану» мамандығы бойынша «Жоғары білім берудің типтік оқу жоспарымен» әзірленді.

Бұл типтік бағдарлама «Құқық» мамандықтар тобы бойынша оқу-әдістемелік секциясының рұқсатынсыз көбейтіле және таратыла алмайды

МАЗМҰНЫ

I. Түсіндірме хат	4
II. Дәріс сабақтарының тақырыптары	6
III. Тәжірибелік (семинар) сабақтарының тақырыптары	8
IV. Өзіндік дербес оқуға арналған тақырыптардың тізімі	9
V. Ұсынылатын әдебиеттер тізімі	10
VI. Типтік оқу бағдарламасының авторлары	11

I. Түсіндірме хат

«Құқық философиясы» пәні 16 тамыз 2013 жылғы Қазақстан Республикасы білім және ғылым министрінің м.а. № 343 бұйрығы негізінде 6D030100 «Құқықтану» мамандығына арналған типтік оқу бағдарламасына негізгі пәндердің міндетті компонент ретінде енгізілген. Сонымен қатар, бұл пән 10 қаңтар 2018 жылғы Қазақстан Республикасы Президентінің Жолдауы, 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған Қазақстан Республикасының құқықтық саясат тұжырымдамасы, Қазақстан Республикасы Президентінің «100 нақты қадам» бағдарламасында бастау алған заң үстемдігі, норма шығармашылық және заң қолдану қызметінің жаңғырту және жетілдіру туралы жалпы ұлттық идеяларын жүзеге асыру үшін негіз қалаушы пән болып табылады.

«Құқық философиясы» заң ғылымы мен философияға тән қағидалар мен ережелердің жиынтығы. Құқық философиясы оқу пәні ретінде докторанттардың құқық табиғаты мен мазмұны, құқық пен мораль арақатынасы, заңға бағыну міндеттемесі жайлы сұрақтарға жауап беру арқылы құқық мәні мен болмысы туралы жалпы түсінігін қалыптастыруға бағыттылған.

Курс шеңберінде құқық философиясы негіздерін аналитикалық және нормативтік құқықтық тұрғыдан зерттеу көзделген. Біріншіден, бағдарлама белгілі бір құқықтық жүйе аясында туындайтын түрлі философиялық мәселелерге жауап беруі керек. Жеке нормалар мен ұйғарымдардың құқықтық жүйеге кристаллизация тетігі бойынша мәселесіне жауап өзекті болып табылады. Мысалы, сөзсіз әртүрлі мемлекеттердің конституциялары құқық мәртебесіне ие, алайда мемлекет тәрізді құрылымдар шығарған құқықтық актілердің мәртебесі тұрлаусыз. Екіншіден, бағдарлама құқықтың мәні және құқықтың қандай болуы керектігі туралы сұрақтарға жауап беруі керек. Бағдарламаның бұл бөлігінің шеңберінде шарттық, қылмыстық, азаматтық және дәлелдемелік құқықтың жалпы доктриналарының негізділігін құқық пен адамгершілік тұрғынан қарастыруы қажет.

Оқу пәнінің мақсаты:

Докторанттардың қолданыстағы құқықтық доктриналарды сыни талдау дағдылары мен жаңа құрылымдар мен үлгілерді жасау қабілеттерін қалыптастыру.

Курстың аяқталуынан кейін докторанттар міндетті түрде

- ✓ **келесі білімдерге ие болуы керек:**
- философиялық және құқықтық ілімдердің басты тұжырымдамалары мен заңнамаларын білу;

- құқықтық шындықты білу мен құқықтық ғылымдағы мәселелерді талдау методологиясын білу.

✓ **келесі қабілеттерге ие болуы керек:**

- құқықтық теорияда туындайтын мәселелерді шешу кезінде философиялық әдістер мен дәлелдік стратегияларын қолдану;
- әртүрлі ұстанымдарға салыстырмалы талдау жасау және олардың күшін айқындай білу;
- құқықтық позицияларды жазбаша және ауызша қалыптастыру және бағалай білу;
- заманауи бүгінгі демократиялық қоғамдағы сот төрелігін іске асырудың рөлі сияқты құқық дамуының негізгі мәселелері бойынша қорытындыларды дайындау, талқылай және ұсына білу.

✓ **келесі кәсіптік құзыреттерге ие болуы керек:**

- құқық саласында мамандандырылған ғылыми зерттеулер жүргізу, ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру;
- нормативтік-құқықтық базаны талдау және нормативтік құқықтық актілерді түсіндіру мен қолдану сұрақтары бойынша сараптамалық қорытынды беру;
- сыбайлас жемқорлыққа қолдау бермеу және заңға деген аса жоғары құрмет көрсетуде танылатын жоғары деңгейдегі кәсіби құқықтық сана көрсету.

II. Дәріс сабақтарының тақырыптары

1 тақырып. Құқық философиясына кіріспе

Құқық философиясы деген не? Құқық деген не? Құқық қандай болуы керек? Құқық философиясының қалыптасу тарихы. Құқық философиясының методологиясы. Нақты құқықтық зерттеуде методологияны қолдану ерекшеліктері. Құқықтану ғылымында құқық философиясының орны мен рөлі.

2 тақырып. Аналитикалық құқықтану

Г.Л.А. Харттың «Құқық түсінігі». Құқықтану категориялық аппаратына талдау. Құқықтың лингвистикалық теориясы. Құқықтық дефектология: түсінігі, себептері, қарсы тұрудың түрлері мен әдістері.

3 тақырып. Лорд Том Бингемнің «Құқық үстемдігі»

Құқық үстемдігі түсінігінің элементтері. Құқық үстемдігі конституциялық қағида ретінде. Соттардың құқықты тәжірибеде қолдануы. Кембридж университетінің проректоры Сэр Д. Уильямстың құрметіне арналған алтыншы жыл сайынғы дәрісі (16 қараша 2006 ж.). Тиісті құқық. Құқық үстемділігіне антитезис ретінде мемлекеттік органдардың дискрециялық өкілеттілік құқықтық табиғаты. Заң алдындағы теңдігі және құқықтық дифференциация. Заңнамадағы адамның негізгі құқықтарын тиісті қорғауды қамтамасыз ету. Сот төрелігіне қол жетімділік. Әділ сот процесі.

4 тақырып. Табиғи құқық теориясы.

Табиғи-құқықтық идеологиясының артықшылықтары мен кемшіліктері. Батыс құқықтық жүйелерінің идеологиясын қалыптастырудағы табиғи құқық концепциясының рөлі. Ұлттық және халықаралық құқықтық жүйелердегі табиғи-құқықтық идеялардың функциялары.

5 тақырып. Құқықтық позитивизм.

Құқықтың мета-нормалары мен қағидалары. Құқықтық позитивизмді түсінудің негізгі тәсілдері. Шығу тегі, эволюция, классикалық нысындар және заманауи мазмұны. Мемлекеттік құқықшығырмашылық құқық қалыптасуының жалғыз қайнар көзі ретінде. Позитивті құқықтың мораль және адамгершілік тұрғысынан баға беру. Джозеф Раздың құқықтық позитивизмі.

6 тақырып. Құқықтық позитивизмге оппозиция. Р. Дворкин Г.Л.А. Хартқа қарсы.

Рональд Дворкиннің «Қалжыңсыз құқықтар туралы» жұмысының философиялық құқықтық мазмұнына талдау. Құқықтың либералдық теориясы. «Құқық тұтастығы» тұжырымдамасы.

7 тақырып. Ганс Келзеннің құқығының таза доктринасы

Құқықтанудың арнайы методологиясы тұрғысынан тап осындай құқық. Келзеннің түсінуіндегі құқықтың жарамдылығы мен тиімділігі.

8 тақырып. Формализм және құқықтық скептицизм

Скептицизм түрлері. Сот шешімдерінің үзілді кесілділігі және мінсіздігі. Тану құқығындағы бірізділіктің болмауы. Қоғам мен мемлекеттің мемлекеттік құқықтық болмыс аясындағы скептицизмнің ықпалы.

9 тақырып. Құқықты түсінуге моральдық көзқарасы

Құқық пен мораль. Құқық пен моральдің ара-қатынасы. Құқықтық күш пен адамгершілік құндылықтары. Әділеттік, теңдік, еркіндік және құқық. Густав Радбрухтың теориясындағы әділеттіліктің философиялық құқықтық ойы мен идеясы.

10 тақырып. Заңды орындау міндеттемесі

Заңның орындалуы заңның сақталуына қарсы. Құқықтың қолданылуы заңның қолданылуына қарсы. Заң сақталу процесінде адам құқықтары мен бостандықтарын құрметтеу.

11 тақырып. Құқықты түсінуге экономикалық көзқарасы

Құқыққа экономикалық талдау. Реттеу әсеріне талдау. Құқық пен экономиканың өзара әрекеттесуі. Құқыққа қайшы әрекеттер үшін жазаның түрін анықтауға экономикалық көзқарас.

12 тақырып. Сандық кеңістіктегі құқық.

Сандық технологиялар мен жасанды интеллекттің даму жағдайындағы құқықтың трансформациясы. Сандық кеңістіктегі құқықтық реттеудің ерекшеліктері. Ғаламтарда құқықтарды қорғау.

III. Тәжірибелік (семинар) сабақтарының тақырыптары

- 1 тақырып.** Құқық философиясына кіріспе
- 2 тақырып.** Аналитикалық құқықтану
- 3 тақырып.** Лорд Том Бингемнің «Құқық үстемдігі»
- 4 тақырып.** Табиғи құқық теориясы.
- 5 тақырып.** Құқықтық позитивизм.
- 6 тақырып.** Құқықтық позитивизмге оппозиция. Р. Дворкин Г.Л.А. Хартқа қарсы.
- 7 тақырып.** Ганс Келзеннің құқығының таза доктринасы
- 8 тақырып.** Формализм және құқықтық скептицизм
- 9 тақырып.** Құқықты түсінуге моральдық көзқарасы
- 10 тақырып.** Заңды орындау міндеттемесі
- 11 тақырып.** Құқықты түсінуге экономикалық көзқарасы
- 12 тақырып.** Сандық кеңістіктегі құқық.

IV. Өзіндік дербес оқуға арналған тақырыптардың тізімі

1. Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар жүйесіндегі құқық философиясы
2. Құқық философиясы құқықтық шындықты тану әдісі ретінде
3. Құқық философиясының қалыптасу тарихы: ежелгі, орта ғасырлар, қазіргі замандар, заманауи мазмұны
4. Құқықтың гносеология, онтологиясы және аксиологиясы
5. Құқық философиясы мен мемлекет және құқық жалпы теориясының арақатынасы
6. Объективті құқығының түсінігі
7. Құқықтың қағидалары
8. Құқықтың жұмыс істеуі
9. Құқықтың либертарлық-құқықтық тұжырымдамасы
10. Құқықтың коммуникативтік теориясы
11. Әлеуметтік позитивизм: шығу тегі, құрылтайшылары.
12. Канттың құқық философиясы
13. Гегельдің құқық философиясы
14. Құқық, қоғам мен тұлғаның өзара әрекеттестігі
15. Құқықтың қоғам және мемлекетке әсер ету тиімділігін арттыру факторлары
16. Мүдделер қақтығысы. Бәсекелес мүдделерді шоғырландыру.
17. Қазақстан заңнамасындағы құқықтық түсінудің заманауи тұжырымдамалары.

V. Ұсынылатын әдебиеттер тізімі

1. Г. Л. А. Харт, Концепция права, пер. с англ.; ред. Е. В. Афонасина и С. В. Моисеева — СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского университета, 2007 – 302 с. // Hart H. L. A. The Concept of law. — Oxford: Oxford University Press (Clarendon Law Series), 1961 - 261 p.
2. Р. Дворкин, О правах всерьез, пер. с англ.; ред. Л. Б. Макеева — М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004 - 392 с.
3. Радбрух Густав. Философия права, пер. с нем. Ю. М. Юмашева - М.: Международные отношения, 2004 – 240 с.
4. Ганс Кельзен, Чистое учение о праве (2-е издание), пер. с нем. М.В. Антонова и С.В. Лёзова. — СПб.: ООО Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2015 — 542 с.
5. С.С. Алексеев, «Философия права. История и современность. Проблемы. Тенденции. Перспективы» - М.: Издательство Норма, 1998 – 336 с.
6. В.С. Нерсисянц, Философия права: учебник для вузов по специальности «Юриспруденция» - М.: Издательство Норма, 2008 – 835 с.
7. А.Г. Карапетов, Экономический анализ права. – М.: Статут, 2016 – 528 с.
8. T. Bingham, The Rule of Law, Penguin UK, 2011 - 224 p.
9. M. Smith “Is there a Prima Facie Obligation to Obey the Law?”, Yale Law Journal, vol. 82, 1973 - pp. 950-976.
10. Joseph Raz. “The Obligation to Obey: Revision and Tradition”, Notre Dame Journal of Law, Ethics and Public Policy, vol. 1, 1984 - pp. 139-55.
11. Robert P. George “Natural Law and Positive Law” in the Autonomy of Law: Essays on Legal Positivism, Oxford: Clarendon Press, 1996 – pp. 321-334.
12. Взаимодействие права и морали: материалы Международной научной конференции/отв. ред. Т. А. Сошникова. — М.: Издательство Московского гуманитарного университета, 2014.

VI. Типтік оқу бағдарламасының авторлары

Дауленов М.М. - PhD докторы, «КАЗГЮУ Университет» АҚ-нің Басқарма Төрағасының орынбасары - С. Зиманов атындағы құқықтық және экономикалық зерттеулер академиясының директоры (Академиялық жұмыс және ғылым жөніндегі проректоры)

ТИПОВАЯ УЧЕБНАЯ ПРОГРАММА

(Образование высшее профессиональное)

ФИЛОСОФИЯ ПРАВА

по специальности докторантуры
6D030100 «Юриспруденция»

3 кредита

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Астана
2017

ПРЕДИСЛОВИЕ

- 1. РАЗРАБОТАНА И ВНЕСЕНА** учебно-методической секцией по группе специальностей «Право» при поддержке Бюро по оценке и сертификации юристов АО «Университет КАЗГЮУ».
- 2. УТВЕРЖДЕНА И ВВЕДЕНА В ДЕЙСТВИЕ** протокольным решением Республиканского учебно-методического совета высшего и послевузовского образования от 30 июня 2016 года.
- 3. ВВЕДЕНА ВПЕРВЫЕ.**
- Типовая учебная программа разработана в соответствии с государственным общеобязательным стандартом высшего образования утверждённым Постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 г. №1080 и «Типовым учебным планом по специальности высшего образования 6D030100 - «Юриспруденция», утвержденным Приказом и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 16 августа 2013 г. №343.

Настоящая программа не может быть тиражирована и распространена без разрешения Учебно-методической секции по группе специальностей «Право»

ОГЛАВЛЕНИЕ

I. Пояснительная записка	15
II. Тематика лекционных занятий	17
III. Тематика практических (семинарских) занятий	19
IV. Примерный перечень тем, отведенных на самостоятельное изучение	20
V. Список рекомендуемой литературы	21
VI. Авторы типовой учебной программы	22

I. Пояснительная записка

Дисциплина «Философия права» включена Приказом и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 16 августа 2013 года № 343 в типовой учебный план по специальности послевузовского образования 6D030100 – «Юриспруденция» в качестве обязательного компонента базовых дисциплин. Кроме того, данная дисциплина является основополагающей в реализации общенациональной идеи верховенства закона, модернизации и совершенствования нормотворческой и правоприменительной деятельности, нашедшей отражение в Послании Президента Республики Казахстан от 10 января 2018 года, Концепции правовой политики Республики Казахстан на период с 2010 до 2020 года, Программе Президента Республики Казахстан «План нации – 100 конкретных шагов».

«Философия права» представляет собой совокупность принципов и правил, присущих юридической науке и философии. Философия права как учебная дисциплина призвана сформировать у студентов, обучающихся по программам докторантуры, общее понятие о сущности и бытии права, отвечая на вопросы о природе и содержании права, соотношении между правом и моралью, обязательстве соблюдать закон.

Курс подразумевает изучение основ философии права с точек зрения аналитической и нормативной юриспруденции. Во-первых, программа должна ответить на различные философские проблемы, возникающие в рамках той или иной правовой системы. Ключевым моментом является ответ на вопрос о механизме кристаллизации отдельных норм и предписаний в правовую систему. Так, например, вне сомнений, конституции различных государств имеют статус права, однако статус правовых актов, принятых отдельными государственными и государствовподобными образованиями, остается неясным. Во-вторых, программа должна ответить на вопросы о сущности права и о том каким право должно быть. В рамках данной части дисциплины, необходимо рассмотреть обоснованность общих доктрин договорного, уголовного, гражданского и доказательственного права через призму права и нравственности.

Цель учебной дисциплины:

Формирование у докторантов навыков критического анализа существующих правовых доктрин и способности выработки новых конструкций и моделей.

По результатам завершения курса докторанты должны

✓ *знать:*

- основные концепции и закономерности философско-правовых учений;

- методологию познания правовой реальности и анализа проблем в юридической науке.

✓ **уметь:**

- применять философские методы и аргументационные стратегии при решении проблем, возникающих в юридической теории;
- проводить сравнительный анализ различных позиций и определять их сильные и слабые стороны;
- формулировать и оценивать правовые позиции как письменно, так и устно;
- подготавливать, обсуждать и представлять заключения по ключевым вопросам развития современного права, таких как роль отправления правосудия в современном демократическом обществе.

✓ **владеть следующими профессиональными компетенциями:**

- квалифицированное проведение научных исследований в области права, организация научно-исследовательской работы;
- проведение анализа нормативно-правовой базы и представление экспертного заключения по вопросам толкования и применения нормативно-правовых актов;
- высокий уровень профессионального правосознания, проявляющийся в абсолютной нетерпимости к коррупции и повышенном уважении к закону.

II. Тематика лекционных занятий

Тема 1. Введение в философию права

Что такое философия права? Что такое право? Каким должно быть право? История становления философии права. Методология философии права. Особенности применения методологии в конкретном правовом исследовании. Место и роль философии права в юридической науке.

Тема 2. Аналитическая юриспруденция

«Понятие права» Г. Л. А. Харта. Анализ категориального аппарата правоведения. Лингвистическая теория права. Правовая дефектология: понятие, причины, виды и способы противодействия.

Тема 3. «Верховенство права» Лорда Тома Бингема

Элементы понятия «верховенство права». Верховенство права как конституционный принцип. Практическое применение права судами. Шестая ежегодная лекция в честь вице-ректора Кембриджского университета сэра Д. Уильямса (16 ноября 2006 года). Должное право. Правовая природа дискреционных полномочий государственных органов как антитезис верховенству права. Равенство всех перед законом и легитимная дифференциация. Обеспечение надлежащей защиты фундаментальных прав человека в законодательстве. Доступ к правосудию. Справедливый судебный процесс.

Тема 4. Теория естественного права

Достоинства и недостатки естественно-правовой идеологии. Роль концепции естественного права в формировании идеологии западных правовых систем. Функции естественно-правовых идей в национальных и международных правовых системах.

Тема 5. Правовой позитивизм

Мета-нормы и принципы права. Основные подходы к пониманию юридического позитивизма. Происхождение, эволюция, классические формы и современное содержание. Государственное правотворчество как единственный источник формирования права. Морально-нравственная оценка позитивного права. Правовой позитивизм Джозефа Раза.

Тема 6. Оппозиция правовому позитивизму. Р. Дворкин v. Г.Л.А. Харт

Анализ философско-правового содержания работы Рональда Дворкина «О правах всерьез». Либеральная теория права. Концепция «право как целостность».

Тема 7. Чистое учение о праве Ганса Кельзена

Право «такое, каково оно есть» с точки зрения специфической методологии юриспруденции. Действительность (валидность) и действенность (эффективность) права в понимании Кельзена.

Тема 8. Формализм и правовой скептицизм

Виды скептицизма. Окончателность и непогрешимость судебных решений. Неоднозначность в праве признания. Влияние скептицизма на сферу государственно-правового бытия общества и государства.

Тема 9. Нравственный подход к пониманию права

Право и мораль. Соотношение права и морали. Юридическая сила и моральные ценности. Справедливость, равенство, свобода и право. Философско-правовая мысль и идея справедливости в теории Густава Радбруха

Тема 10. Обязательство соблюдения закона

Соблюдение v. исполнение закона. Применение закона v. применение права. Уважение прав и свобод человека в процессе соблюдения закона.

Тема 11. Экономический подход к пониманию права

Экономический анализ права. Анализ регуляторного воздействия. Взаимовлияние права и экономики. Экономический подход к определению вида наказания за противоправные деяния.

Тема 12. Право в цифровом пространстве

Трансформация права в условиях развития цифровых технологий и искусственного интеллекта. Особенности правового регулирования в цифровом пространстве. Защита прав в интернете.

III. Тематика практических (семинарских) занятий

Тема 1. Введение в философию права

Тема 2. Аналитическая юриспруденция

Тема 3. «Верховенство права» Лорда Тома Бингема

Тема 4. Теория естественного права

Тема 5. Правовой позитивизм

Тема 6. Оппозиция правовому позитивизму. Дворкин v. Харт

Тема 7. Чистое учение о праве Ганса Кельзена

Тема 8. Формализм и правовой скептицизм

Тема 9. Нравственный подход к пониманию права

Тема 10. Обязательство соблюдения закона

Тема 11. Экономический подход к пониманию права

Тема 12. Право в цифровом пространстве

IV. Примерный перечень тем, отведенных на самостоятельное изучение

1. Философия права в системе социально-гуманитарных наук
2. Философия права как метод познания правовой действительности
3. История становления философии права: античность, средневековье, новое время, современное содержание
4. Гносеология права, онтология права и аксиология права
5. Соотношение философии права и общей теории государства и права
6. Понятие объективного права
7. Принципы права
8. Функционирование права
9. Либертарно-юридическая концепция права
10. Коммуникативная теория права
11. Социологический позитивизм: история возникновения, основоположники
12. Философия права Канта
13. Философия права Гегеля
14. Взаимодействие права и общества, личности
15. Факторы повышения эффективности воздействия права на общество и государство
16. Конфликт интересов. Консолидация конкурирующих интересов
17. Современные концепции правопонимания в казахстанском законодательстве

V. Список рекомендуемой литературы

1. Г. Л. А. Харт, Концепция права, пер. с англ.; ред. Е. В. Афонасина и С. В. Моисеева — СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского университета, 2007 – 302 с. // Hart H. L. A. The Concept of law. — Oxford: Oxford University Press (Clarendon Law Series), 1961 - 261 p.
2. Р. Дворкин, О правах всерьез, пер. с англ.; ред. Л. Б. Макеева — М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004 - 392 с.
3. Радбрух Густав. Философия права, пер. с нем. Ю. М. Юмашева - М.: Международные отношения, 2004 – 240 с.
4. Ганс Кельзен, Чистое учение о праве (2-е издание), пер. с нем. М.В. Антонова и С.В. Лёзова. — СПб.: ООО Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2015 — 542 с.
5. С.С. Алексеев, «Философия права. История и современность. Проблемы. Тенденции. Перспективы» - М.: Издательство Норма, 1998 – 336 с.
6. В.С. Нерсисянц, Философия права: учебник для вузов по специальности «Юриспруденция» - М.: Издательство Норма, 2008 – 835 с.
7. А.Г. Карапетов, Экономический анализ права. – М.: Статут, 2016 – 528 с.
8. T. Bingham, The Rule of Law, Penguin UK, 2011 - 224 p.
9. M. Smith “Is there a Prima Facie Obligation to Obey the Law?”, Yale Law Journal, vol. 82, 1973 - pp. 950-976.
10. Joseph Raz. “The Obligation to Obey: Revision and Tradition”, Notre Dame Journal of Law, Ethics and Public Policy, vol. 1, 1984 - pp. 139-55.
11. Robert P. George “Natural Law and Positive Law” in the Autonomy of Law: Essays on Legal Positivism, Oxford: Clarendon Press, 1996 – pp. 321-334.
12. Взаимодействие права и морали: материалы Международной научной конференции/отв. ред. Т. А. Сошникова. — М.: Издательство Московского гуманитарного университета, 2014.

VI. Авторы типовой учебной программы

Дауленов М.М. - Доктор PhD, Заместитель Председателя Правления/
Директор Академии правовых и экономических исследований им. С.
Зиманова АО «Университет КАЗГЮУ» (Проректор по академической работе
и науке).